

Makasiinit ja aktivistit vallan hampaissa

KARI RAIVIO

Panu Lehtovuoren väitöskirja (2005) antaa ymmärtää, että makasiinit jäävät historiaan puoluepolitiikan, kaupallisuuden ja perinteisen kaupunkisuunnittelun uhrina. Kun hän kirjoitti teostaan, hän ei tiennyt, säilytetäänkö Töölön tavaraseaman makasiinit vai ei, vaikka Musiikkitalon rahoitus näyttikin selvältä ja sen suunnittelua jatkettiin. Lehtovuori kirjoitti kirjan yhden luvun otsikoksi ”Makasiinit – A lost opportunity”. Siinä hän toiveikkaasti kirjoittaa: ”Vielä voi kuitenkin tapahtua yllätyksiä: tämä luku on ehdollinen muistokirjoitus ...”

Väitöskirjan mukaan makasiinit tarjosivat esimerkin siitä, miten aitoja uusia julkisia kaupunkitiloja voi syntyä. Niiden käyttö osoitti, että uusi kaupunkikulttuuri ei ole vain vapaa-aikaa ja henkilökohtaista kulutuksen kautta nauttimista, vaan myös kaupunkitilaa koskevan agendan asettamista. Makasiinit toimivat jonkin aikaa aitona poliittisena tilana, niiden merkitys oli poliittisessa protestissa, jossa eliitit, poliittiset voimat ja korkeakulttuuri ottivat mittaa ruohonjuuritason, demokratian ja populaarikulttuurin kanssa.

Lehtovuoren mielestä demokraattinen suunnittelu ja päätöksenteko epäonnistuivat makasiinien kohdalla, koska niiden esiin nousevia arvoja ei kyetty tunnistamaan. Mutta vaikka suunnittelukonflikti hävitettiin, se tarjosi mahdollisuuden keskustella arvoista ja visioista. Se tarjosi mahdollisuuden toisenlaiseen Helsinkiin, mahdollisuuden, jota ei käytetty, ja se koski myös koko Töölönlahden aluetta tärkeänä ja keskeisenä kaupunkitilana. Virallinen suunnittelu ja päätöksenteko näkivät makasiinit lähinnä suunnittelun ongelmana, rumina ja tilaan sopimattomina. Niiden vaihtoehtoinen käyttö ei näyttänyt sopivan eduskuntatalon hallitsemaan kaupunkikuvaan.

Lehtovuoren väitöskirjasta tuli postuumi kunianosoitus makasiineille, jotka kokosivat ja myös mobilisoivat ihmisiä. Hän kirjoittaa, että maka-

siineja koskeva toiminta osoitti, että helsinkiläiset kantavat huolta kaupungista ja urbaanista elämäntavasta. Syyskuussa vuonna 2000 noin 7 000–8 000 ihmistä muodosti ihmisketjun makasiinien ympäri. Kaksi vuotta myöhemmin 41 000 nimen adressissa vedottiin niiden säilyttämisen puolesta. Tiloissa oli tapahtumia, festivaaleja, näyttelyitä, klubeja ja kirpputori. Vuonna 2000 tehdyn kyselyn mukaan noin 94 prosenttia Helsingin alueen asukkaista tiesi makasiinien sijainnin ja 44 prosenttia oli käynyt siellä.

Vuoden 1997 Töölönlahden maisema-arkkitehtuurikilpailuun osallistuneessa ehdotuksessa Pleximo Töölönlahden ympäristöstä sanotaan, että se lienee Suomen symbolisesti kyllästetyin ympäristö. ”Siellä kohtaavat demokratian instituutiot ja mediavalta, vastarintaliikkeet vuosisadan alusta ja nyt, maan tihein urbanismi ja erämaista lähestyvät maisemafragmentit.” Pleximo halusi säilyttää Töölön tavaraseaman makasiinit, jotka oli vuonna 1898 suunnitellut VR:n hoviarkkitehti Bruno F. Granholm ja jotka olivat vuodesta 1987 lähtien olleet erilaisten tapahtumien näyttämönä. Ehdotuksessa nähtiin makasiineilla neljä mahdollista tulevaisuutta ja neljä erilaista ohjelmaa: instituutio, innovaattori, vierashuone ja vastapaino. Vastapainona makasiinit olisivat voineet olla vaihtoehtoisen kansalaisvaikuttamisen ja kulttuurin toimintakenttä, eduskuntatalon ja Finlandia-talon vastapaino.

”Alueelle sijoittuu nykyisten toimintojen lisäksi kansalaisliikkeitä, yhteisöjä ja poliitikkoja. Se on helposti saavutettava kohtauspaikka ja demokratian keskustelufoorumi ihmisten keskellä, Eduskuntatalon juurella, mielipiteiden ja vaikuttamisen tila ...”

Tämä ”haave” haudattiin paljon ennen makasiinien paloa. Roihu syytti pelkoja väkivallan rantautumisesta Suomeen sekä ulkomailta johdetusta salaliitosta. Tapahtuma yhdistettiin osas-

sa mediaa prekariaatin mielenosoitukseen ja terrorismiin. Osa valtaa ja valtamediaa reagoi nopeasti ja hysteerisesti, kuten aiemminkin esimerkiksi Kuokkavieraiden ja vuoden 1998 Tampereen Mustavihreiden päivien kohdalla.

Aktivismi ja terrorismi

Tapani Rytöhonka, joka valmistelea väitöskirjaa itsenäisyyden ajan suomalaisten mielenosoitusten väkivaltaisuuksista, on tutkinut poliittisen väkivallan tematiikkaa Kuokkavierastapahtumissa. Hän havaitsi, että ns. valtamedia antaa hyvin yksipuolisen kuvan näistä tapahtumista. Rytöhongan mukaan Kuokkavierastapahtumat ovat mielenosoituksia, joissa on pyritty yhdistämään useita eri poliittisia toimijoita saman tematiikan yhteyteen ilman, että toimijat menettäisivät ominaislaatuaan.

Kuokkavierastapahtumien keskeiset teemat ovat työttömyyden ja asunnottomuuden kasvun ja sosiaaliturvan leikkausten kritiikki ja vastustus. Rytöhongan mukaan tällä kritiikillä on kaksi selkeää kohdetta. Toisaalta puolueiden ja etenkin ay-liikkeen arvioidaan hylänneen poliittisen idealismin ja menettäneen kyvyn käytännön tekoihin. Toisaalta taloudellisen vallan käyttäjien esitetään hankkineen tässä tilanteessa itselleen yhä enenevässä määrin myös poliittista valtaa. Etenkin jälkimmäinen tekijä yhdistetään usein globalisaatiokehitykseen ja uusliberalistiseen talouspolitiikkaan. Presidentinlinnan itsenäisyyspäivän vastaanotto nähdään tilanteena, jossa taloudellisen ja poliittisen vallan käyttäjät kokoontuvat samaan tilaan.

Rytöhonka sanoo, että Kuokkavierastapahtumien rakenteen ja protestin perusteet on kunakin vuonna pyritty tuomaan suuren yleisön tietoon lehdistötiedotteina, verkkojulkaisuina ja lennäkkeinä. Valtamedia ei hänen mukaansa ole ottanut niitä huomioon, vaan sen uutisoinnissa on keskitytty kysymykseen mielenosoitusten väkivaltaisuuksista. Esimerkiksi Helsingin Sanomien aineistot profiloivat tapahtumia jälkikäteen ei-poliittisina järjestyshäiriöinä, rikoksina.

Näyttää siltä, että Kuokkavierastapahtumien leimaajat eivät havaitse, että kuokkavieraiden edustama uusi kansalaisaktivismi itse asiassa pyrkii ”modernin projektin jatkamiseen”, vaikkakin toisin keinoin kuin sääntösidonnaiseen politiikkaan ja asiantuntijuuteen juuttuneet instituutiot. Rytöhonka sanoo, että Kuokkavierastapahtumia voidaan pitää modernin yhteiskunnan itsetutkis-

keluna. Niitä voidaan tulkita ”enemmän uudeksi mielenosoituskulttuuriksi kuin modernin poliittisten instituutioiden vastaisuudeksi sinänsä”. Niitä ei siis voi tulkita terrorismiksi.

Sanomatalo ei kokonaan säilyttänyt arvostelukykyyään makasiinienkaan kohdalla. Journalistilehti kertoo numerossaan 10/2006, että Helsingin Sanomat ja Ilta-Sanomien näyttivät tai luovuttivat poliisille kuva-aineistojaan makasiinien palosta. Johanna Korhosen ja Pertti Kankaan mukaan länsimainen lehdistö on perinteisesti halunnut pitää median toiminnan erossa poliisin ja muiden viranomaisten toiminnasta. Journalisteja huolestuttaa, miten Ilta-Sanomien ja Helsingin Sanomien yhteistyö poliisin kanssa vaikuttaa välineiden uskottavuuteen ja riippumattomuuteen yleisön silmissä.

Jutussa haastatellun Suomen Lehtikuvaajat ry:n puheenjohtajan Hanna-Kaisa Hämäläisen mielestä ”kyseessä on iso periaatteellinen asia, joka on tärkeä pohtia mahdollisimman pitkälle. Jos lehtikuvaajat aletaan tapahtumakentällä rinnastaa poliisiin, kuvaajien työ vaikeutuu olennaisesti. Ihmisten on voitava luottaa siihen, että lehtikuvaaja välittää tietoa eikä avusta poliisia. Työ käy mahdolltomaksi, ellei kaikille ole selvää, että lehtikuvaajan työ on kuvajournalismia”.

Kannanoton merkitystä kuvastaa se, että prekariaatin vappumarssin aikana jotkut marssijat epäilivät mielenosoitusta kuvannutta HBL:n kuvaajaa poliisiksi tai poliisille kuvaavaksi henkilökäsi ja kävivät käsiksi häneen. HBL teki asiasta rikosilmoituksen.

Prekariaatti ja kansalaispalkka

Makasiinien palon jälkeen prekariaatin kaksi edustajaa puolusti televisiossa koko prekariaattia ja esitteli pätikätyöläisten sosiaalista ja taloudellista asemaa sekä kansalaispalkkaa/perustuloa koskevia ajatuksiaan. Perustulo ei kaiken kaikkiaan saanut kovin paljon julkisuutta mediassa, vaan prekariaatin vappumarssin päävaatimus hukkui makasiinien liekkeihin. Väliön reaktio mediasa näytti kääntyvän pätikätyöläisiä vastaan: eräissä puheenvuoroissa prekariaatti leimattiin työtä vieroksuviiksi siipeilijöiksi tai ”laiskuuden apostoleiksi” tai joukoksi, jolle mitkä tahansa pätikätyöläiset ”paskaduunit” eivät kelpaa, tai vallankumousromantikoiksi, kivenheittäjiksi tai ikkunanrikkojiksi jne.

Prekariaattia käsiteltiin kuitenkin sangen asiallisesti jo ennen vappumarssia (30.4.2006) esimerkiksi HBL:ssa, joka antoi runsaasti palstatilaa päättyöläisten aseman kuvaamiselle ja selosti myöhemmin tapahtumia makasiinien ympärillä mooneen muuhun välineeseen verrattuna viileästi.

Vuonna 2004 ilmestyneessä kirjassa ”Seis yhteiskunta – tahdon sisään!” Sakari Hänninen tarkastelee perustuloa perusteellisesti ja perustellusti. Hänen mielestään perustulo on esimerkki käytännöstä, ”joka antaa turvaa niillekin, erilaisissa vaikeissa taloudellisissa ja sosiaalisissa tilanteissa eläville, joiden tarpeellisuutta vakiintuneet instituutiot eivät avuttomuudessaan osaa panna merkille, koska niillä ei ole ajatusta siitä roolista, johon heidät voitaisiin sijoittaa”. Hänninen huomauttaa, että perustulon ei tarvitse nojata mukaan ottamisen lupaukseen. Hänen mukaansa perustulon voi yhtä hyvin katsoa tukevan tietoista jättäytymistä pois ”yhteisen alueelta” kuin vahvistavan menoa mukaan ”julkiseen tilaan”. Hännisen mukaan kyse on siitä, että perustulo ei supista tilannekohtaisia vaihtoehtoja. Perustulon kaltaista perusturvaa voidaan Hännisen mukaan perustella sosiaalisen kysymyksen, valinnanvapauden, henkilökohtaisen riippumattomuuden ja itsensä kehittämisen, verotuksen järkevöittämisen ja kansalaistoiminnan näkökulmista.

Perustuloa voi lähestyä myös periaatteellisemmasta näkökulmasta. Hänninen listaa yksitoista periaatetta, joihin perustulon kaltaisen perusturvan voisi katsoa ratkaisuna liittyvän. Kokonaisuudessaan ne ovat seuraavat (kursivointi K. R:n): Miten kukin voi olla jotakin (*tunnustusperiaate*). Miten jokainen voi parhaiten käyttää vapauttaan itsensä kehittämiseen (*autonomiaperiaate*). Miten heikoin saa enemmän, mutta kukaan ei saa vähemmän (*oikeudenmukaisuusperiaate*). Miten kohtuuttomuus jaetaan tasaisemmin (*kohtuullistamisperiaate*). Miten jokaiselle voidaan luoda yhtäläiset yrittämisen ja toiminnan mahdollisuudet (*mahdollisuusperiaate*). Miten jokaisen perusoikeus on vapaus puutteesta (*oikeusperiaate*). Miten kukin antaa kykijensä mukaan ja saa tarpeidensa mukaan (*tarveperiaate*). Miten toimitaan niin, että vääryydet korjataan (*korjausperiaate*). Miten valta voi rajoittaa väkivaltaa (*vallanjalostuksen periaate*). Miten kohteet muita kuten haluaisit itseäsi kohdeltavan (*vastavuoroisuusperiaate*). Miten jokaiseen voidaan suhtautua kuin keneen tahansa (*välinpitämättömän välittämisen periaate*).

Hännisen mukaan perustulo on tunnustamisen

politiikan teko, joka ilmentää ja vahvistaa molemminpuolisen kunnioittamisen käytäntöjä. Se on ratkaisu, joka ei haikaile sellaisen kunniallisen ja köyhän paluuta, jota paremmin toimeen tulevatkin saattavat arvostaa. Se tarttuu epäkohtiin, jotka lisäävät väheksyntää ja epäluottamusta.

Vihreät ehtivät ensimmäisinä

Vihreä liitto on sisällyttänyt perustulon tavoitteisiinsa. Vasemmistoliiton ensi vuoden puoluekokoukselle on valmistettu esitys, jossa tavoitellaan yhtä yhtenäistä, selkeää, syyperustaista perustuloa (530 euroa kuukaudessa). Se maksettaisiin Kelasta.

Vihreän liiton toukokuun puoluekokouksen hyväksymässä uudessa periaateohjelmassa esitetään jokaiselle aikuiselle kuukausittain maksettavaa perustuloa. Kaikille samansuuruinen perustulo takaisi kohtuullisen toimeentulon ja korvaisi valtaosan nykyisistä perusturvajärjestelmistä. Perustulo antaa vihreiden mukaan ihmisille vapautta ja aikaa tehdä toivomiaan elämänvalintoja. Perustulo auttaa ihmistä suunnittelemaan elämäänsä muuttuvista työ- ja elämäntilanteista huolimatta ja vahvistaa turvallisuudentunnetta ja toiveikkuutta, oman elämän hallintaa.

Perustuloon nojaava sosiaaliturva parantaa Vihreän liiton mielestä yrittäjien ja pienituloisten asemaa. Perustulo tekisi yrittäjyydestä nykyistä turvallisemman elämänvalinnan ja lisäisi mahdollisuuksia palkkatyön ulkopuoliseen tuottavaan toimintaan, kuten taiteeseen ja vapaaehtoistyöhön. Perustulo loisi vihreiden mukaan ihmisille uutta uskoa yrittämiseen ja omien unelmien toteuttamiseen.

Lopuksi

Suomessa omistusoikeus ja työ ovat asioita, joiden arvostelua ei juuri siedetä. Palkkatyötä tai työoloja ei saa mollata eikä työn merkitystä ihmisen elämässä saa kyseenalaistaa. Suomalaisuuden perusta näyttää vakaasti olevan työssä ja itse itsensä elättämisessä. Vuosituhannen vaihteessa viranomaiset ryhtyivät aktivoimaan työttömiä nuoria ja pitkäaikaistyöttömiä. Mutta liian aktiivinen ei ilmeisesti saa olla. Työn tai toiminnan tulisi silti olla vapaasti valittua, muutoinhan se saattaa saada pakkotyön vivahteita. Ei ole myöskään nykyaikaan sopivaa, että aktivointiin sisältyy piirteitä,

jotka muistuttavat aikanaan irtolaisiin suunnattuja asteittain kovenevia toimenpiteitä/pakkoja. Nyt niitä kutsutaan insenttiiveiksi.

Aktiivisten päätöksentekijöiden (prekariaatin) vuorolla esiin nostama perustulo tai kansalaispalkka on vaatimus ihmisarvon kunnioittamisesta, yhteiskunnan vastuusta jokaisesta ihmisestä. Vaatimuksessa voi nähdä myös piirteitä, jotka liittyvät vapauteen, riippumattomuuteen, itsensä toteuttamiseen tai itsensä täydellistämiseen. Näitä asioita ihmiskunta on pohtinut pari tuhatta vuotta, joista viimeiset pari sataa vuotta ovat myös palkkatyön historiaa.

Makasiinien säilyttämisen puolesta käyty kiista koetteli demokraattista yhdyskuntasuunnittelua, kansalaisaktivismiä on koetellut omistusoikeutta, sanan vapautta ja mielenosoitusoikeutta. Prekariaatin esiinmarssi aiheuttaa päänvaivaa ay-liikkeelle. Aktiivisten nuorten Suomi-kuva ja tulevaisuuden visio ovat erilaiset kuin vallassa olijoiden.

KIRJALLISUUS

- HÄNNINEN, SAKARI: Perustulo – kenen tahansa oikeus? Teoksessa: Helne, Tuula & Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (toim.): Seis yhteiskunta – tahdon sisään! SoPhi 80. Jyväskylä 2004
- KORHONEN, JOHANNA & KANGAS, PERTTI: Kuvat makasiinien palosta päätyivät Sanomista poliisille. Journalisti 10/2006
- LEHTOVUORI, PANU: Experience and conflict. The dialectics of the production of public urban space in the light of new event venues in Helsinki 1993–2003. Espoo. Helsinki University of Technology. Centre for Urban and Regional Studies, 2005

Vallitsevien arvojen ja instituutioiden kyseenalaistaminen koetaan yhtä vaaralliseksi kuin aina ennenkin, ja ennakkoluulot nousevat pintaan ensimmäisissä lausunnoissa. Eri ryhmät ja viranomaiset pyrkivät hyödyntämään tilannetta ja saamaan itselleen lisää valtaa tai resursseja. Oikeuksia ja kansalaisten vapauksia ehdotetaan melko kepein perustein rajoitettaviksi. Huolestuttavana ylilyöntinä voi pitää sitä helppoutta, jolla terrorismi-leimakirvestä pyritään käyttämään. ”Terrorismista” näyttää tulleen paitsi leima ja pelote myös tulkintahorisontti, selitys, perustelu ja veruke myös vapauden rajoittamiselle. Hysteerisimmät reaktiot ovat muistuttaneet sodanaikuisia desanttijahitia. Tämä kaikki saattaa tehdä meidät ylivarovaisiksi ja saa meidät pidättymään oikeutustakin arvostelusta. Tällöin sekä terrorismi että terrorismin vastainen sota nakertavat kumpikin demokratiaa ja vapautta.

- RYTÖHONKA, TAPANI: Terrorismiäkö? Poliittinen väkivalta ja väkivallan politiikka Kuokkavierastapahtumissa. Teoksessa: Paastela, Jukka: Terrorismi. Ilmiön tausta ja aikalaisanalyysi. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry., 2005
- VASEMMISTOLIITON RAKENNUSPUITA SOSIAALISEMPAAN SUOMEEN. Keskusteluasiakirja hyväksyttäväksi puoluekokouksessa 2007. Vasemmistoliiton perustulotyöryhmä 5.4.2006. http://www.vasemmistoliitto.fi/politiikka/ohjelmat/fi_FI/ohjelmat_aloitus/
- VIHREÄN LIITON PERIAATEOHJELMA. Tehtävänä reilu muutos. <http://www.vihrealiitto.fi/periaateohjelma>.